

TAULA RODONA: LA SOCIETAT CIVIL I LA TELEVISIÓ PÚBLICA

La taula rodona, presidida i moderada per Montserrat Llinés, vicerectora de Tecnologies de la Informació i de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona, estava formada per Lluís de Carreras, president del Consell de l'Audiovisual de Catalunya; Marc Carrillo, catedràtic de Dret Constitucional de la Universitat Pompeu Fabra; Josep M. Múgica, responsable de redacció de l'Organització de Consumidors i Usuaris; Albert Sáez, professor de la Universitat Ramon Llull; Manuel Andreu, president de la Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona.

LLUÍS DE CARRERAS

President del Consell de l'Audiovisual de Catalunya

La pregunta que se'ns fa en aquesta taula rodona és si la societat necessita mitjans públics i com haurien de ser aquests mitjans. Són dues preguntes, encara que la segona pressuposa una resposta afirmativa de la primera.

Jo crec que la societat «europea» necessita mitjans públics, perquè a Europa són una realitat innegable que ha modelat la societat, tant en l'època del monopoli públic, com en els moments actuals de coexistència amb la televisió privada i la presència d'ambdues en la diversificació dels sistemes tecnològics. Podríem dir que la televisió pública forma part de la cultura europea.

En altres societats occidentals, com l'americana, l'existència de la televisió pública no es justifica amb els mateixos paràmetres. Allí, la televisió d'audiència, de servei universal, la que modela una consciència social —de naturalesa plural— és la televisió privada. En canvi, la televisió pública compleix altres funcions, de manera que més que parlar de

«necessitat social», hauríem de parlar «d'oportunitat» o de «complementarietat».

A Espanya, la televisió pública segueix les pautes de la tradició cultural europea i el seu arrelament és indubtable. Això no obstant, des d'un punt de vista jurídic, la necessitat de la seva existència és una opció política del legislador, però no una obligació constitucional.

Certament, l'article 20.3 de la Constitució espanyola assenyala que «la llei regularà l'organització i el control parlamentari dels mitjans de comunicació social que depenguin de l'Estat o de qualsevol entitat pública i garantirà l'accés a aquests mitjans dels grups socials i polítics significatius, respectant el pluralisme de la societat i de les diferents llengües d'Espanya». Algú ha interpretat que aquesta disposició constitucionalitza la necessitat d'existència de la televisió pública, però la interpretació més correcta és que, en cas d'existir mitjans de titularitat pública, una llei n'ha de regular el control parlamentari i l'accés dels grups polítics i socials. Un exemple pràctic, el tenim en les emissores de ràdio municipals: la seva legalització i l'atorgament de concessions es va supeditar a l'aprovació de la Llei d'emissores municipals.

En la legislació actual, la ràdio i la televisió públiques es preveuen com una «necessitat» en l'article 1.2 de l'Estatut de ràdio i televisió (Llei 4/80), quan preceptua que «la radiodifusión y la televisión son servicios públicos esenciales cuya titularidad corresponde al Estado». No obstant això, aquesta és una disposició obsoleta —que pot modificar-se per una llei posterior— i que no és aplicable a la radiodifusió i televisió per satèl·lit o per cable.

La disponibilitat del legislador sobre aquesta qüestió ha sigut reconeguda expressament pel Tribunal Constitucional. Referint-se a l'article 20.3 CE diu, entre d'altres, la Sentència 63/87:

No se prescribe en esta disposición, sin duda, la necesaria existencia de un sector público en el ámbito de la comunicación (STC 86/1982, de 23 de diciembre), pero sí impone, contemplándose tal posibilidad, la exigencia que acaba de recordarse en orden al respeto al pluralismo social y político en el acceso a estos medios, con la consecuencia de que, existente el medio de titularidad pública y reglado su modo de utilización, habrá de reconocerse a los grupos sociales y políticos «significativos» a los que alude el precepto constitucional el derecho, cuando menos, a que no se les impida dicho acceso.

Podria pensar-se que la «necessitat legal» del sistema públic de televisió ha sigut imposada per la Unió Europea. En el Protocol 9 del Tractat d'Amsterdam es llegeix:

CONSIDERANDO que el sistema de radiodifusión pública de los Estados miembros está directamente relacionado con las necesidades democráticas, sociales y culturales de cada sociedad y con la necesidad de preservar el pluralismo de los medios de comunicación.

El Protocol es refereix tant a la ràdio com a la televisió. Això no obstant, el fonament és garantir les necessitats democràtiques, socials i culturals de cada societat, i preservar el pluralisme als mitjans de comunicació, de manera que tampoc es concep la radiodifusió com una *necessitat comunitària*, sinó només en la mesura que la iniciativa privada no garanteixi els valors esmentats. A continuació, el Protocol 9 del Tractat d'Amsterdam, estableix la veritable finalitat d'aquesta convenció: l'atribució a cadascun dels estats de la definició i l'organització del servei públic als efectes de legitimar el seu finançament per la via de la subvenció pressupostària.

Las disposiciones del Tratado constitutivo de la Comunidad Europea se entenderán sin perjuicio de la facultad de los Estados miembros de financiar el servicio público de radiodifusión en la medida en que la financiación se conceda a los organismos de radiodifusión para llevar a cabo la función de servicio público tal como haya sido atribuida, definida y organizada por cada Estado miembro, y en la medida en que dicha financiación no afecte a las condiciones del comercio y de la competencia en la Comunidad en un grado que sea contrario al interés común, debiendo tenerse en cuenta la realización de la función de dicho servicio público.

En conseqüència, la televisió pública només es justifica com una *necessitat social*, no legal.

El primer que hem de concretar és si aquesta necessitat existeix realment per a la televisió. Perquè és evident que no existeix per a la premsa escrita i podria posar-se a discussió si hi ha una *necessitat social de ràdio pública*. En ambdós casos, la iniciativa privada cobreix correctament el pluralisme social de qualsevol societat europea, si bé això es pot posar en dubte en casos, com el de Catalunya, en els quals a més de la representació social és necessari salvaguardar una llengua i una cultura pròpies. Però si aquesta excepció és predicable de la ràdio —les emissores públiques, autonòmiques o locals, són les que emeten quasi en exclusiva en llengua catalana—, a ningú se li acudiria defensar la necessitat de premsa escrita pública en català. En primer lloc, perquè la premsa pública és patrimoni d'èpoques dictatorials —els *periódicos del Movimiento*—, i en segon lloc, perquè hi ha una gran riquesa de premsa comarcal privada. De qualsevol manera, que l'únic diari nacional català sigui l'*Avui*, sembla del tot insuficient.

Del que s'ha dit fins ara, podem concloure que, en l'actual concepció democràtica europea, l'existència de mitjans públics es justifica perquè el

sector privat no compleix amb finalitats d'interès públic. Però allà on la pluralitat està assegurada, com en la premsa escrita, no es justifiquen els mitjans públics.

Això no obstant, en el cas de la televisió, la necessitat de mitjans públics camina per altres paràmetres. Alguns han trobat la causa d'aquest tractament diferenciat en l'especial penetració que té el mitjà televisiu en la consciència de les persones, que tenen una posició passiva davant el televisor que no els ajuda a rebre la informació d'una manera crítica o analítica, com en el cas de la lectura dels diaris, que requereix una actitud activa. D'altres han justificat la diferència en la capacitat d'arribar a tota la població, cosa que no succeeix en la ràdio o la premsa, d'utilització més minoritària. D'altres han invocat l'escassetat de canals pel que fa a les limitacions de l'espectre radioelèctric, argument que decaurà quan la multiplicitat de canals sigui un fet.

Personalment, penso que la justificació de la televisió pública s'ha de fer d'una manera més essencial: la societat democràtica —almenys, en la concepció actual— demana la televisió pública. És una necessitat consubstancial de la democràcia el fet de disposar de mitjans públics de televisió per satisfer qüestions bàsiques d'interès general, que el lliure mercat no pot assegurar per si sol. Estic d'acord amb Tomás de la Quadra Salcedo quan diu:

Una televisión pública cumple su misión no sólo «haciendo» determinadas cosas, sino que la cumple también «siendo o existiendo». En definitiva, la televisión pública tiene que existir para «hacer» determinadas cosas, pero antes que eso tiene que existir para que el sistema de comunicación en una democracia no dependa sólo de la dinámica del mercado, de un mercado cada vez más globalizado y con tendencias oligopolíticas. Tiene que existir porque su misma existencia es una garantía de solidez democrática en cuanto pone una de las piezas del sistema dual a cubierto de los avatares del mercado. La otra pieza, la de los particulares que desarrollan la actividad, sirve a su vez de contrapeso a los riesgos de los abusos y desviaciones en que puede incurrir en la práctica, patológicamente y de forma más frecuente que la deseable, una televisión pública. En eso consiste el sistema dual: en que con la concurrencia de televisiones públicas y privadas se logran las ventajas de cada uno de los sistemas y se amortiguan los inconvenientes que cada uno tiene.¹

Aquest és el concepte bàsic. Perquè s'ha sostingut que la televisió privada també pot fer prestacions de servei públic. Com diu Muñoz Machado:

1. «El régimen jurídico del audiovisual», estudi preliminar presentat a les jornades sobre el mateix tema organitzades per l'Institut d'Estudis Autònoms i el Consell de l'Audiovisual de Catalunya els dies 26 i 27 de novembre de 1998. De propera publicació per l'IEA.

La cuenta que no suele hacerse es la siguiente: la contribución de los presupuestos públicos a la financiación de las televisiones públicas es, en algunos Estados, más que proporcional a los programas de servicio público que éstas realizan. Sería mucho más barato para la Hacienda Pública financiar programas de servicio público en las televisiones privadas. Se puede aventurar, sin ninguna duda, que se haría el doble de programas de servicio público, financiados por los presupuestos públicos, en las televisiones privadas, con menos de la mitad de dinero que se invierte en sostener las públicas.²

Aquesta solució es podria justificar en una situació de limitació de canals hertzians, quan les concessions de tres canals privats eren un privilegi i es concebien com a gestió privada d'un servei públic; però en la situació actual i, sobretot, futura de multiplicitat de mitjans, el que assegura una concepció plural de la informació i una diversificació de la programació, és la concurrència dels mitjans públics amb els privats. En aquest context, la televisió privada és un simple negoci amb ànim de lucre, per la qual cosa no es pot pensar que la rendibilitat li vingui donada per subvencions públiques per a la realització de determinades programacions que no podran incloure publicitat.

Necessitat social de la televisió pública. Ens hauríem de preguntar, per fer què? Jo entenc que en cada país europeu es pot tenir una concepció diferent de la televisió pública. Al cap i a la fi, les característiques de cada país són diferents i la sobirania dels estats fa que cadascun pugui atorgar-li el paper que consideri més adient.

A Catalunya, la televisió pública és una eina fonamental d'estructuració social. En els països sense estat, això és particularment notori. A Catalunya, la televisió pública és necessària per a la normalització de la llengua i la potenciació de la cultura catalana, la qual cosa fa ineludible mantenir els dos actuals canals autonòmics en obert a fi de satisfer els interessos de les majories i les minories. I també és necessària, si entenem que Catalunya és una nació, per estructurar l'espai comunicatiu català, amb independència que aquest marc es pugui estendre als Països Catalans. Aquesta és una qüestió ideològica en la qual no voldria entrar ara.

A més d'aquesta característica específica de la societat catalana, entenc que la televisió pública és necessària en el conjunt del marc europeu, i per tant també a Espanya i a Catalunya, per altres raons més generals. En primer lloc, per satisfer necessitats d'interès general que no pot assegurar la televisió privada. I en segon lloc, per assegurar la neutralitat

2. Ponència presentada per Santiago Muñoz Machado amb el títol «La organización dual (pública y privada) de la televisión y sus problemas», a *El régimen jurídico de la televisión*. Madrid: Centro de Estudios Constitucionales, *Cuadernos y Debates*, 55, 1995, p. 35.

informativa i l'accés dels grups socials, polítics i culturals, tal com estableix l'article 20.3 de la Constitució. Segons el precepte constitucional, com ja hem dit, l'existència de televisió pública suposa que hagi de ser utilitzada per a l'exercici de les llibertats ciutadanes i el respecte al pluralisme de la societat i de les diverses llengües d'Espanya. Vostès em diran que això, a la pràctica, no es compleix. Jo els dic que això és el que marca la Constitució i que s'hauria de complir..

Un altre aspecte a considerar és el del tipus de programació que ha de fer una televisió pública. Alguns defensors de la televisió privada, mantenen que la televisió pública només ha de fer programes culturals, que no faci la televisió privada, i n'exclouen, per tant, la programació d'entreteniment de tipus comercial. Discrepo radicalment d'aquesta concepció. La televisió pública ha de ser per a tothom, la qual cosa vol dir que tothom ha de satisfer les seves necessitats, que no es limiten només a l'àmbit informatiu o cultural, sinó que també inclouen l'entreteniment. Si es privés la televisió pública de la possibilitat de programar esports, cinema, sèries teatrals, retransmissions en directe, música, concursos, etc., se l'estaria duent a un gueto i, per tant, no satisfaria les necessitats d'un públic que espera de la televisió generalista una televisió completa. Si els contribuents han de pagar, almenys en part, les despeses de la televisió pública, aquesta els ha d'oferir totes les possibilitats que el ciutadà espera d'una televisió, que tradicionalment es concreten en informar, formar i entretenir.

Una altra cosa és que la programació de la televisió pública, encara que sigui només d'entreteniment, ha d'oferir uns nivells de qualitat que assegurin els fonaments constitucionals, el primer dels quals és el del respecte a la dignitat humana. L'entreteniment ha de buscar audiència, però no a costa de revelar la vida privada de les persones o d'emetre teeleescombraries. Els poders públics, i per tant les seves televisions, han de tenir present que en l'article 10.1 de la Constitució es reconeix la dignitat de la persona, el lliure desenvolupament de la personalitat i els drets dels altres com a fonaments de la pau social, i que en l'article 9.2 s'encarrega als poders públics la promoció de les condicions perquè la llibertat i la igualtat dels individus i dels grups socials siguin reals i efectives.

Si aprofundim més per respondre la pregunta de què ha de fer una televisió pública, crec que és el moment de recordar que en la legislació espanyola no hi ha cap diferència entre la legislació de la televisió pública i la de la televisió privada. Els principis de la programació de l'Estatut de ràdio i televisió són els mateixos per a la televisió pública que per a la televisió privada, ja que es repeteixen a la Llei de la televisió privada, a la Llei de televisió local per ones, a la Llei de telecomunicacions per satèl·lit i a la Llei de telecomunicacions per cable. La televisió pública només es dis-

tingeix de la privada per la titularitat dels mitjans, que pertanyen a entitats públiques, i pel control parlamentari o municipal segons els casos.

No hi ha, doncs, cap obligació legal per part de les televisions públiques d'oferir una programació determinada. Aquest és un aspecte particularment greu que ha donat lloc, fins i tot, al requeriment del comissari Van Miert perquè l'Estat espanyol defineixi quines són les obligacions de servei públic. La llei haurà de regular les obligacions que comporta el servei públic de televisió, entre altres raons, perquè la Unió Europea així ho exigeix per tal de poder determinar fins on pot arribar el finançament públic d'aquests mitjans, i en quina proporció hauran d'acudir al mercat publicitari i no incórrer en competència deslleial amb la televisió privada.

Entenc que la llei haurà d'abordar també altres qüestions que tenen relació amb l'interès general. En primer lloc, haurà de definir també les relacions entre la televisió pública i els governs per impulsar la cinematografia i la indústria audiovisual. En aquest important sector econòmic, els països es juguen en bona part el seu progrés. La llei haurà de regular també la possibilitat o les condicions de participació de les empreses de televisió pública en empreses de producció audiovisual.

En segon lloc, s'haurà de regular la participació en empreses de difusió audiovisual digital, com són els operadors de cable o de satèl·lit. Aquí els poders públics no poden defugir la qüestió. Han de definir si és d'interès general que les empreses públiques de televisió disposin de canals temàtics codificats, en quines condicions, per satisfer quines necessitats, per assegurar quins objectius. I en aquest aspecte, s'haurà de distingir entre la difusió de canals públics en paquets bàsics i la detenció de programacions d'accés condicionat. La televisió de pagament no presta un servei universal i igualitari a tots els ciutadans, per la qual cosa s'haurà de fixar quan es pot justificar la programació de pagament, per obtenir finançament destinat a programacions de servei públic, o quan es pot justificar per altres raons.

Però la fixació d'aquests criteris en la norma jurídica no és suficient: algú haurà de concretar a la pràctica quina programació obeeix a criteris de servei públic, a l'efecte d'obtenir el corresponent finançament per mitjà de les subvencions pressupostàries, i quina programació, perquè és pròpia de la televisió comercial, s'ha de finançar mitjançant la publicitat o la venda a tercers. I no només les programacions, sinó també l'estructura empresarial dedicada al servei públic o a la televisió comercial. També la llei haurà de definir l'autoritat independent dels governs i dels mitjans de comunicació. Aquestes autoritats només poden ser els consells audiovisuals, sempre que ostentin una independència real, tant en la seva composició, com en la seva autonomia de funcionament. A Espanya encara no

tenim consell audiovisual. A Catalunya disposem d'un consell audiovisual, però amb un plantejament legal molt deficient, tant en la composició com en les possibilitats de funcionament. Al legislador correspon corregir aquesta situació.

Els agraeixo la seva atenció.

MARC CARRILLO

Catedràtic de Dret Constitucional de la Universitat Pompeu Fabra

1. Una proposta per al debat

A la pregunta si té sentit una televisió pública en una societat democràtica, la resposta ha de ser afirmativa sempre que el model de televisió respecti els principis constitucionals arrelats en els fonaments de la democràcia, el pluralisme i la tolerància. Ha de ser afirmativa sempre que la televisió acompleixi la funció d'informar, formar i entretenir. Per contra, la seva existència pot començar a perdre sentit si per competir en el mercat es desvincula d'aquests valors i funcions; el ciutadà no pot continuar pagant a través del finançament públic previst als Pressupostos generals de l'Estat o de la Comunitat Autònoma, un model de televisió que sigui radicalment contradictori als valors i principis constitucionals.

2. Consideracions sobre el pluralisme

El pluralisme ha de presidir l'actuació dels mitjans de comunicació, més enllà de la naturalesa jurídica de l'empresa informativa que els dóna suport. I és una realitat que el respecte al pluralisme informatiu presenta dèficits que, en ocasions, són molt notables. Es tracta d'una anomalia que es presenta en els diversos mitjans de comunicació, però que, per raó de les possibilitats d'influència social de la TV, sens dubte, es concreta de manera més intensa en els de caràcter audiovisual, ja siguin de naturalesa pública, ja siguin aquells altres anomenats «privats», que jurídicament responen més correctament a la modalitat de gestió privada d'una concessió pública (les televisions privades). Pel que fa a les TV públiques, és un fet notori que els criteris dels serveis informatius no sempre responen al necessari principi de neutralitat respecte dels, d'altra banda, legítims plan-

tejaments polítics de les majories polítiques que operen sobre la gestió del canal televisiu, ja sigui aquest últim estatal o autonòmic. En aquest sentit, evitar que la televisió pública esdevingui una mena de corretja de transmissió de les opcions polítiques majoritàries és una cautela que massa sovint desapareix.

En la mesura que el sistema de gestió (consells d'administració) i de control parlamentari (comissions parlamentàries de RTV) dels mitjans públics es fonamenta en òrgans que responen, precisament, a la lògica parlamentària, les majories que operen en els òrgans representatius, si arriba l'ocasió i únicament en funció de criteris d'oportunitat, condicionen els criteris de gestió i, sobretot, de control de l'actuació dels mitjans de comunicació. És llavors, doncs, que el pluralisme queda malmès.

Aquesta patologia no es detecta únicament a la televisió pública. També es manifesta, i de vegades de manera especialment virulenta, a la TV, a les ràdios de gestió privada i a la premsa escrita; és a dir, als mitjans de comunicació de tendència. I no hi ha dubte que la Constitució tutela la llibertat ideològica; però també és cert que la premsa exerceix unes funcions de caràcter públic que impedeixen a l'empresa propietària del mitjà de comunicació concebre el contingut de la informació solament com una manifestació més de la llibertat d'empresa que legítimament exerceix. Resulta evident, doncs, que la propietat del mitjà no comporta la plena disponibilitat sobre la informació i la manera emprada per difondre-la. En conseqüència, les obligacions derivades del pluralisme informatiu vinculen també les empreses informatives privades; la propietat privada del mitjà de comunicació no pot fer d'aquest una mena d'àrea autònoma a l'eficàcia dels mandats constitucionals i dels deures deontològics.

Des d'aquesta lògica, per a la preservació del pluralisme informatiu en els mitjans de comunicació, és corrent la proposta que persegueix dos objectius:

1) Fomentar l'elaboració d'estatuts de redacció, que són acords privats entre les empreses editores i els professionals de la informació per regular les condicions professionals que han de presidir les relacions entre les dues parts durant un període de temps, renovables si cap d'elles els denuncien (Itàlia, França).

2) Introduir òrgans de control integrats, essencialment, per persones vinculades als diversos sectors professionals de la informació i evitar, així, la presència de representants de partits polítics. Amb aquesta solució es tracta d'evitar que aquests òrgans de control quedin sotmesos a la dinàmica partidista que mediatitza i sovint neutralitza qualsevol intent de control objectiu sobre les formes i els continguts emprats pels diversos mitjans de comunicació.

En aquest sentit, mitjançant la iniciativa pública en els estats de la Unió Europea s'ha promogut des dels anys vuitanta, especialment, la constitució de consells de l'audiovisual. Simultàniament, existeixen també fórmules autoreguladores com els consells de premsa (inspirats en els antics models dels que en el passat es van crear a la Gran Bretanya i Suècia) concebuts com una via més per assegurar tant l'exercici del dret a rebre i comunicar informació com la tutela dels drets de la personalitat dels individus. Dit d'una altra manera, la conjuminació de la iniciativa pública i privada es complementen amb un mateix objectiu.

3. Privatització de la televisió pública?

Traslladar al sector privat la gestió de la televisió pública no pot ser considerat automàticament com una fórmula garantidora del pluralisme.

L'opció del legislador espanyol ha estat fins ara la de mantenir un sistema mixt de televisió. Certament, també podria ser una altra, però les quotes de qualitat que en general ha ofert la televisió de gestió privada no constitueixen, ni de bon tros, una garantia de pluralisme i respecte als objectius bàsics de tota televisió.

La proposició de llei sobre la televisió autonòmica dipositada al Congrés dels Diputats l'any passat preveu que les comunitats autònomes puguin crear la seva pròpia televisió, sense dependre del sistema concessional de l'Estat i, així mateix, estableix la possibilitat que la gestió pugui ser privada. No preveu una obligatorietat explícita perquè en l'àmbit autonòmic hagi d'existir una televisió pública.

JOSEP M. MÚGICA

Responsable de redacció de l'Organització de Consumidors i Usuaris (OCU)

L'article 51 de la Constitució estableix la necessitat que els poders públics garanteixin, mitjançant procediments eficaços, la seguretat, la salut i els legítims interessos econòmics dels consumidors.

Un dels elements bàsics de la protecció, també recollit en aquest article, és la informació i educació dels consumidors i usuaris.

És evident que el paper de la tutela dels responsables públics cobra major importància, en un moment en què els avenços tècnics ofereixen

cada dia majors recursos per al desenvolupament de les persones i el seu benestar, però també àmbits de desassossec i inseguretat més grans amb més possibilitats de frau.

La informació i la formació dels consumidors de productes i usuaris de serveis (és a dir, de tots) no pot quedar a l'atzar de la capacitat d'un col·lectiu per produir una situació que sigui, a la vegada, notícia ni de l'atenció, certament creixent, que els diversos mitjans de comunicació presen-ten als temes relacionats amb el consum.

Sens dubte, aquest és el mecanisme que tenim actualment i, si hem de jutjar pels fruits, almenys els de percepció global, no li manca eficàcia. A poc a poc, s'ha aconseguit saltar de les pàgines de successos a la de societat i, a vegades, fins i tot a seccions amb nomenclatura pròpia.

Tanmateix, aquest mecanisme, per la seva pròpia naturalesa, no té l'abast i la profunditat necessaris perquè no són els mitjans de comunicació els que han de prestar atenció a la formació continuada dels consumidors i usuaris com a subjectes de drets moltes vegades no respectats. Una formació que es mostra més necessària en la mesura que els avenços tècnics i les noves relacions creen noves situacions en les quals s'ha de saber com s'han d'exercitar aquests drets.

Al nostre judici, l'Estat espanyol té una de les més belles declaracions de principis, recollida a la Llei general per a la defensa dels consumidors i usuaris de 1984. I en aquesta, en l'article 17, es defineix una de les funcions que han de conformar l'essència del servei a la societat dels mitjans de comunicació de titularitat pública: (dedicar) espais i programes no publicitaris a la informació i educació dels consumidors i usuaris.

Malauradament, res més lluny de les intencions actuals dels responsables darrers de les televisions de titularitat pública, sigui quin sigui el seu àmbit, que fer una aposta per la formació dels consumidors. Això implicaria un canvi de rumb molt important que començaria per assumir el mandat legal de vetllar per la salut, la seguretat i els drets econòmics dels consumidors, és a dir, per acceptar la dimensió social que ha de tenir una televisió pagada pels contribuents. I en la mesura que la societat civil (tots els consumidors) prendrà consciència d'aquests drets es convertirà en una societat més exigent, i per tant, menys manejable. Mentre el moviment consumidorista es limiti a les accions més o menys estridents d'un conjunt de consumidors més sensibilitzats, de les associacions que els agrupen i de les actuacions moltes vegades personals dels responsables d'algunes oficines municipals d'informació al consumidor (OMIC), el cost polític de la deixadesa seguirà sent assumible pels governants. La política de consum podrà seguir escrivint-se amb minúscula sense excessius problemes.

Però és que, a més, aquest canvi hauria de conduir a una reflexió sobre les seves fonts de finançament, cada vegada més dependents de la publicitat. I la publicitat no sempre té un bon maridatge amb el respecte dels drets dels consumidors. Aquest ha estat l'escull que, amb freqüència, ha trobat l'OCU cada cop que s'ha posat en contacte amb una televisió pública per proposar-li la possibilitat de posar en marxa un programa de consum. Potser no serveix de consol, però és una realitat que transcendeix les nostres fronteres. I és que és difícil plantejar temes de consum (i, per tant, de situacions d'abús) sense tocar els interessos d'alguns dels grans de qualsevol cartera publicitària.

Un tercer requisit per generar el marc en què sigui factible un programa de consum en una televisió pública és recuperar la confiança i la credibilitat en els responsables polítics, sobretot en els qui gestionen algunes de les àrees de major importància per la seva relació amb les qüestions quotidianes —economia, serveis, transports, educació, sanitat, etc.— que serien els qui haurien de marcar les pautes d'aquesta formació dels consumidors, des d'una proximitat a ells, avui inexistent.

Per desgràcia dels consumidors, molts responsables polítics els segueixen considerant mers contribuents i votants, i no dubten a posar en qüestió la seva mínima capacitat de raciocini. Quan sorgeix una situació d'alarma, moltes vegades fruit de la desinformació, els mitjans de titularitat pública es converteixen moltes vegades en plataformes per llançar missatges pretesament tranquil·litzadors l'efecte dels quals acostuma a ser el contrari del pretès, fonamentalment perquè, sovint, aquests missatges són seguits d'actuacions que desdiuen les seves paraules i generen el desconcert. Per citar alguns exemples més recents, pensem en els episodis de les «vaques boges», la vacuna contra la meningitis o els festucs iranians.

Si aquesta és la manera de procedir en cas de situacions d'«alarma social», no és acceptable la utilització dels mitjans de comunicació (principalment i, com és lògic, els de titularitat pública) per vendre motos amb rodes punxades, per fer creure als consumidors que decisions que es prenen en contra dels seus interessos són el preu de l'uropeïtzació: només cal pensar en els comportaments dels responsables públics a l'hora de traslladar als usuaris decisions tan compromeses com la titulació dels CTC de l'energia elèctrica o l'aplicació de les noves tarifes telefòniques.

Finalment, existeixen silencis clamorosos en molts aspectes que afecten els consumidors i que, al nostre parer, haurien de ser abordats en l'àmbit d'aquesta obligació de formació dels consumidors. Citem-ne dos exemples: la transposició de la Directriu europea de la multipropietat presenta aspectes nous que no han estat traslladats de manera estructurada i

clara pels responsables polítics; la polèmica dels organismes genèticament modificats (OGM) sembla un tema sense interès per als governants, però no així per als consumidors, que cada dia més es pregunten sobre els seus riscos potencials o sobre la seva més que possible presència, sense identificar, en els nostres mercats.

És evident que l'existència d'aquests programes no publicitaris en les televisions de titularitat pública constitueixen, avui, una de les assignatures pendents que difícilment s'aprovaran perquè no interessin des de la perspectiva dels objectius polítics. Quan es llegeixen els programes electorals dels principals partits polítics, en matèria de consum a penes es troba alguna cosa més que simples enunciats de bones intencions molt generals però que, en cap cas, preveuen l'obligació dels poders públics d'articular mitjans concrets per a la informació i formació dels consumidors a través d'un programa de televisió sistemàtic sense dependència de la publicitat.

En qualsevol cas, el paper de les associacions de consumidors i usuaris no hauria de seguir sent subsidiària en aquests aspectes en funció de les seves possibilitats. Certament podrien tenir la seva presència en el marc d'aquesta tasca, com es preveu en la Llei per a la defensa dels consumidors i usuaris, però la iniciativa i la responsabilitat seria sempre dels poders públics, titulars de les televisions públiques. Els aspectes generals de les normes, la formació dels seus drets, les campanyes d'informació, l'actualització en les noves tecnologies i el desenvolupament de la consciència adulta dels consumidors són obligacions d'aquells que paguem amb els nostres impostos i la responsabilitat dels quals no els permet tenir deixadesa.

ALBERT SÁEZ

Professor de la Universitat Ramon Llull

Hi ha algú a l'altra banda?

Voldria respondre la pregunta que ens plantegen els organitzadors de la Jornada amb tres preguntes que possiblement obriran nous interrogants i no tindran pas una resposta tancada.

Existeix avui la societat civil?

A Catalunya, la dita societat civil està en vies de desaparició total i absoluta, només cal baixar la Rambla i observar els cartells on s'anuncia el finançament de la reconstrucció d'un dels seus santuaris, el Liceu. Som davant la conseqüència d'almenys tres factors:

— Les seqüeles de la transició política, ja que la prohibició dels partits polítics va convertir les institucions civils en el refugi de les vocacions a la vida pública. Institucions com les associacions de veïns, les caixes o els sindicats han esdevingut heterònomes del sistema de partits quan s'ha implantat la democràcia per un simple joc d'afinitats personals. En el fons, tot és un problema de manca de cultura democràtica. Identifiquem la democràcia amb el Parlament, únicament i exclusiva. Els líders de la societat civil han estat manllevats per a la gestió política.

— La globalització comporta la reconversió de les institucions no governamentals, tant si són empreses multinacionals com si són ONG transnacionals. No tenim una societat civil autònoma de la resta del món, la qual cosa no seria tràgica si també en tinguéssim d'autòctona. Vivim una civilitat cosmopolita allunyada de la vida quotidiana dels ciutadans.

— La debilitat del món associatiu. Quan es crea una nova associació es fan primer de tot dues coses: demanar una subvenció i convidar el polític més proper a la inauguració.

Existeix una televisió pública?

Vivim una esquizofrènia important. Tenim televisions governamentals o, com a molt, televisions parlamentàries, però no tenim televisions públiques.

Algú les vol? Els entramats de la societat civil més forts ja influeixen directament sobre les privades. Els dèbils proven d'estar prou articulats per influir-hi.

Caldria recuperar la idea que totes les televisions són un servei públic. Per tant, la missió de la televisió pública és garantir el pluralisme i l'accés de les minories al nou espai de socialització virtual. Això costa diners, i només es pot finançar per la via impositiva: directa (Pressupostos generals) o indirecta (cànon). Voldrà la societat en el futur aquesta despesa? Cal treure's les màscares. Tota defensa de la televisió pública acompanyada de la crítica al seu dèficit és una fal·làcia. Qui defensi la televisió pública com a garant del pluralisme ha d'explicar com finançar-la. Personalment, defenso el pagament d'impostos.

Interessa la societat civil a la televisió pública?

Massa sovint la televisió pública rebutja les iniciatives de la resta de la societat civil perquè són una iniciativa privada, tot i que tinguin voluntat de servei públic. Allò que és privat s'oposa a allò que és públic; com allò que és civil s'oposa a allò que és... polític? Novament ens trobem amb una instrumentalització de la defensa de la societat civil al servei d'interessos polítics que són legítims però reduccionistes en la mesura que identifiquen la política amb la noble lluita dels partits.

Ens cal definir un model de televisió pública adaptat a la fi de segle, és a dir, a la globalització i a la redefinició de l'Estat del benestar. La televisió pública no pot ser un gueto de minories que observen com són les altres minories socials. Volem televisió pública al servei dels interessos generals d'una societat, més encara en el cas de Catalunya, on cal defensar —sense els poderosos instruments de l'Estat— una llengua minoritària i llargament perseguida.

Propostes

El model actual de televisió pública se sustenta en el control parlamentari del pressupost i del director general. Els criteris de les crítiques de l'oposició són bàsicament quantitius en funció dels minuts que apareixen els líders dels partits en el Govern i els horaris en què ho fan. Cal capgirar el model i debatre a l'entorn de tres preguntes noves:

— *Qui controla?*

És imprescindible convidar les noves formes de societat civil a participar en el control efectiu de la televisió pública. La reducció de la participació a l'àmbit de la política parlamentària o dels òrgans professionals és estèril i inoperant.

— *Què es controla?*

La bronca sistemàtica no serveix per a gaires coses. Les sessions de control són absolutament previsibles, tant pel que fa a les intervencions de l'oposició com les dels directors generals. Seria més útil, per exemple, sotmetre a la consideració dels nous òrgans de control la programació abans de la seva emissió o els objectius d'audiència per franges horàries.

— *Com es controla?*

La ciència avança que és una barbaritat, i disposem de nous instruments científics per valorar els efectes de la programació de les transmissions públiques més enllà del minutatge. Cal avaluar períodes llargs amb tècniques qualitatives.

MANUEL ANDREU

President de la Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona (FAVB)

D'entrada, he de dir que la resposta és a nivell personal, ja que a la Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona (FAVB) no hem discutit aquest tema. D'altra banda, el meu coneixement dels mitjans de comunicació i en concret de la TV és més com a usuari o consumidor que no pas com a tècnic en la matèria.

La polèmica entre mitjans públics o privats genera passions. La tendència, malauradament, és anar privatitzant els serveis públics. Davant d'això, crec que s'ha de defensar l'opció pública per no deixar els serveis bàsics i fonamentals a criteri de les lleis del mercat. Tots sabem que els valors que genera l'oferta i la demanda moltes vegades creen desigualtats i injustícies.

Quan parlem de mitjans de comunicació, el tema és molt més delicat. Aquests poden influir molt directament en els hàbits i costums de la població, i segons com estiguin orientats, ajudaran més o menys a la responsabilitat i presa de decisions de les persones.

Des de l'opció pública, la TV com a mitjà de comunicació important, hauria de potenciar uns valors ètics que fomentessin la participació, la cultura, la solidaritat i la convivència entre les persones. En molts casos, lamentablement, això no és així.

Com que el gestor de la TV pública és, segons correspongui, l'Administració central o autonòmica, aquesta ha de vetllar per aquests interessos. D'altra banda, com que la paguem entre tots els ciutadans i ciutadanes, independentment del Govern de torn que hi hagi, calen mecanismes de control perquè això es compleixi.

Com a criteris, haurien de prevaler la igualtat d'oportunitats per accedir a la difusió dels esdeveniments socials, culturals i polítics, i pel que fa als professionals, haurien de tenir presents els dotze punts del codi deontològic i sotmetre's al Consell de la Informació de Catalunya.